

Bakom vår mobila värld

Koboltproduktion för laddningsbara batterier i Kongo-Kinshasa och Zambia

SwedWatch, november 2007

SAMMANFATTNING

Bärbar elektronik har blivit en självklar del i ett modernt liv. För att laptops, mobiltelefoner och MP3-spelare ska fungera behövs laddningsbara batterier som oftast innehåller metallen kobolt. För närvarande står elektronikindustrin för runt en fjärdedel av världens konsumtion av kobolt. Förutom i batterier används metallen i exempelvis hörlurar och hårddiskar.

Zambia och Kongo-Kinshasa: centrum för världens koboltproduktion

Mer än hälften av all världens kobolt kommer från det så kallade Kopparbältet, som sträcker sig över Zambia och Kongo-Kinshasa. Kina är en av dessa två länders största kunder. 90 procent av Kinas koboltimport kommer från Afrika, nästan uteslutande från Zambia och Kongo-Kinshasa. Mer än hälften av den kobolt som Kina använder går till batteriindustrin. Landet har på senare år kommit att bli en av världens främsta producenter av laddningsbara batterier för elektronik.

SwedWatchs rapport¹ visar att en betydande andel av den kobolt som används i batterier för konsumentelektronik direkt kan kopplas till gruvföretag i såväl Kongo-Kinshasa som Zambia. Samtidigt präglas de båda ländernas gruvindustrier av undermåliga arbetsförhållanden och allvarlig miljöförstörelse, orsakad av bolag som regeringarna varken har resurser eller vilja att kontrollera.

Oacceptabla arbetsförhållanden

Trots att metallpriserna slår rekord visar SwedWatchs rapport att många gruvarbetares löner inte täcker de grundläggande behoven. Detta gäller särskilt de inhyrda och tillfälligt anställda arbetarna, vilka ökar i antal när bolagen försöker sänka produktionskostnaderna. I Zambia är nästan hälften av alla gruvarbetare inhyrda. I genomsnitt tjänar de bara hälften så mycket som de som anställs direkt av gruvföretagen.

Hälsa- och säkerhetsaspekter prioriteras sällan. I Katangaprovinsen i Kongo-Kinshasa arbetar småskaliga gruvarbetare ofta helt utan skyddskläder. Barn och ungdomar i åldern 7 till 18 år riskerar sina liv i provinsens gruvschakt. De utsätts för mineraldamm som orsakar lungsjukdomar och ögonirritationer. Den utbredda fattigdomen gör att de måste arbeta. Vissa arbetar på loven, andra har avbrutit sin skolgång för att hjälpa till att försörja familjen. Runt 50 000 av Katangas 100 000 - 140 000 gruvarbetare uppskattas vara under arton år. Enligt FN:s barnkonvention klassas de därmed som barn.

I både Zambia och Kongo-Kinshasa förekommer olyckor och arbetsrelaterade sjukdomar som går att undvika om rätt investeringar görs. I Zambia har privatiseringen skapat arbetstillfällen och nya investeringar. Myndigheten för gruvssäkerhet i staden Kitwe uppger dock att privatiseringen även har lett till fler olyckor och dödsfall. Bara under 2005 omkom 80 personer inom landets gruvindustri. Fackliga representanter uppger att den tillfälliga arbetskraften inte får tillräcklig säkerhetsutbildning. Inte heller genomgår de samma hälsokontroller som fastanställda gör.

¹ Powering the Mobile World: Cobalt production for batteries in the DR Congo and Zambia, SwedWatch, November 2007. Rapporten kan laddas ner på www.swedwatch.org.

De asiatiska arbetsgivarna och fackliga rättigheter

Konsumentelektronikföretagen har förlagt stora delar av sin produktion till Asien. En direkt konsekvens av detta är att asiatiska gruvföretag och uppköpare har sökt sig till Kopparbältet för att garantera tillgången till de metaller som behövs i den kraftigt expanderande kinesiska tillverkningsindustrin. I både Zambia och Kongo har de asiatiska arbetsgivarna – framför allt de kinesiska – det sämsta ryktet. De erbjuder oftast de lägsta lönerna. I de fall då fackföreningar tillåts på arbetsplatsen begränsas deras möjlighet att verka fritt.

Generellt sett är fackföreningarna i Katanga ofta svaga och saknar förmåga att driva igenom verkliga förändringar. I Zambia däremot har fackliga framgångar lett till lönehöjningar och minskat antal inhyrda arbetare under det senaste året.

Miljö- och hälsoproblem i Kopparbältet

All gruvdrift påverkar miljön i någon utsträckning. Detta märks också i Kopparbältet där betydande arealer täcks av övergivna gruvor, nya och gamla avfallsdammar samt annat gruvavfall. Studier som finansierats av Världsbanken visar att vissa koboltproducerande företag leder ut sitt avfall direkt i flodsystemen. Effekterna mildras dock av områdets naturliga betingelser, som tät vegetation, begränsad erosion och sten som är rik på karbonat.

Bönder berättar om förlorade försörjningsmöjligheter och förorenade vattendrag. Luftföroreningarna skadar både arbetarnas och lokalbefolkningens hälsa. En nyligen publicerad studie tyder på att det finns en koppling mellan smältverkens utsläpp och förhöjda blynivåer i barns blod i Zambia. I Katanga oroas många av eventuella bieffekter av det radioaktiva uranet som koboltmalmen ibland innehåller. SwedWatch konstaterar att det finns ett akut behov av information och hälsostudier i Zambias och Kongos gruvregioner.

Vad kan elektronikföretagen göra?

Konsumentelektronikföretag, som Sony Ericsson, Nintendo, Nokia, Apple och Dell, kan bidra till förbättringar genom att inkludera metallutvinningen i sitt leverantörsarbete. SwedWatches enkät till de drygt 20 marknadsledande aktörerna visar dock att elektronikföretagen anser att metallerna är för svåra att spåra. Svaren visar också att de inte tror att de kan påverka gruvindustrin i någon större utsträckning, eftersom de anser att deras efterfrågan är för liten.

SwedWatches rapport visar emellertid att industrin som helhet använder betydande mängder metall i sina produkter. Industrin konsumerar till exempel en fjärdedel av all världens kobolt. Rapporten visar att det finns en direkt länk mellan produkter som MP3-spelare, laptops, mobiltelefoner och digitalkameror och gruvdrift i Zambia och Kongo-Kinshasa. Den nederländska organisationen SOMO, som arbetar med SwedWatch inom projektet makeITfair², visar i en ny studie³ att den platina som företaget Anglo Platinum bryter i Sydafrika används i produktionen av de flesta marknadsledande dataföretagens hårddiskar. Anglo Platinum har hittills tvingat 7 000 människor att lämna sina hem, utan skälig kompensation, för att ge plats åt gruvdriften. Ytterligare 10 000 människor riskerar att gå samma öde till mötes.

Trots att SwedWatch och SOMO inte har beviljats insyn i företagets leverantörskedjor har de

2 makeITfair är ett treårigt projekt med målsättningen att öka medvetenheten bland allmänheten om utvecklingsfrågor kopplade till produktionen av konsumentelektronik. Projektet finansieras till största del av Europeiska unionen och leds av nio organisationer runt om i Europa; SOMO, Germanwatch, Verbraucher Initiative, FinnWatch/Finnish Association for Nature Conservation, Karat, IRENE, SwedWatch, Svenska kyrkan och Fair Trade Center. Läs mer på www.makeitfair.org.

3 Capacitating Electronics: The impact of platinum and palladium mining on communities, Esther de Haan and Tim Steinweg, november 2007. Rapporten kan laddas ner på www.swedwatch.org.

kunnat koppla enskilda gruvor i utvecklingsländer till produktionen av konsumentelektronik. Därmed borde även elektronikföretagen kunna spåra var metallerna de använder kommer från. Organisationernas genomgång visar att konsumentelektronikindustrin är en betydande konsument av ett flertal metaller. De senaste årens kraftiga ökning av metallpriserna beror delvis på den ökade efterfrågan från just elektronikindustrin. Vissa av metallerna är mer kända för allmänheten, som koppar, guld och platina. Andra, som indium, rutenium, gallium och beryllium, är inte lika kända. De är dock nödvändiga för att produkter som mobiltelefoner, datorer, MP3-spelare och spel ska fungera. En del av dem har börjat användas eller fått en ökad betydelse till följd av att produkterna har blivit mindre, som exempelvis beryllium, tantal/coltan och sällsynta jordartsmetaller. Andra används som en följd av att nya funktioner lagts till. Gallium som används i kamerafunktioner och indium och rutenium som används i platta skärmar för tv-apparater och datorer är några exempel.

SwedWatchs genomgång av de viktigaste metallerna visar dock att utvinningen ofta sker i länder vars gruvindustrier präglas av höga risker vad gäller miljö och etik, som Kina, Ryssland och olika länder i Afrika. SwedWatch betonar att man inte föreslår att företag ska sluta handla med metalleverantörer i dessa länder. Istället bör företagen försöka påverka leverantörerna, gärna tillsammans med andra elektronikföretag. Enligt OECD:s riktlinjer för multinationella företag bör multinationella företag uppmuntra sina leverantörer att respektera mänskliga rättigheter och skydda miljön. FN:s etikinitiativ Global Compact slår fast att företag måste vara fullt medvetna om eventuella människorättsproblem neråt i leverantörskedjan. De marknadsledande konsumentelektronikföretag som denna rapport riktar sig till lever inte upp till dessa krav. SwedWatchs rapport visar dock att de skulle kunna bidra till en förändring om de började välja och därmed gynna de gruvföretag som tar mest hänsyn till etik och miljö.

Konsumenternas roll

Medan konsumenter i Europa kan köpa allt billigare elektronik, har en del gruvarbetare inte ens råd att köpa tillräckligt med mat och mediciner till sina familjer. Medan våra barn fascinerats av de senaste spelversionerna och ringsignalerna i våra mobiler, råkar barn i Afrikas gruvor ut för olyckor som skulle kunna undvikas om gruvbolagen satsade pengar på säkerhet. Vilken roll kan konsumenter i Sverige spela i arbetet för att få till stånd förbättringar? Tillsammans med sex andra europeiska organisationer uppmanar SwedWatch, Fair Trade Center och Svenska kyrkan konsumenter att kräva hållbart producerad elektronik, att ställa frågor i sina butiker och att informera producenterna att de är villiga att betala för produkter som tillverkats på ett ansvarsfullt sätt.

makeITfair är ett treårigt projekt med målsättningen att öka medvetenheten bland allmänheten om utvecklingsfrågor kopplade till produktionen av konsumentelektronik. Projektet finansieras till största del av Europeiska unionen och leds av nio organisationer runt om i Europa; SOMO, Germanwatch, Verbraucher Initiative, FinnWatch/Finnish Association for Nature Conservation, Karat, IRENE, SwedWatch, Svenska kyrkan och Fair Trade Center. Läs mer på www.makeitfair.org.

Rapporterna är framställda med bistånd av Europeiska unionen, som dock ej tar ställning till innehållet. Ansvaret för innehållet faller uteslutande på SwedWatch och den nederländska organisationen SOMO.

